

Z dziejów szkolnictwa
w Rybniku

ZESZYTY RYBNICKIE 17
STUDIA

Z dziejów szkolnictwa w Rybniku

Praca zbiorowa pod redakcją Dawida Kellera

Muzeum w Rybniku

Rybnik 2013

Zeszyty Rybnickie 17 Studia
Z dziejów szkolnictwa w Rybniku

Redakcja: Dawid Keller
Redaktor wydawnictw Muzeum w Rybniku: dr Bogdan Kloch
Recenzja: dr hab. Aleksander Woźny

Korekta: Dawid Keller, Marta Paszko
Skład: Sławomir Studnik
Projekt okładki: Sławomir Studnik

Wydawca:

Muzeum w Rybniku, Rynek 18, 44-200 Rybnik,
www.muzeum.rybnik.pl

© by Muzeum w Rybniku i autorzy, Rybnik 2013

ISBN 978-83-63959-02-9

Nakład: 150 egz.

Druk: Infopakt s.c., Rybnik, ul. Przewozowa 4, www.infopakt.pl

Spis treści

<i>Słowo wstępne</i>	7
<i>Wprowadzenie</i>	9
Bogdan Kloch – <i>Elementarne szkolnictwo (katolickie) w Rybniku i okolicach, w świetle publikowanych urzędowych zestawień (schematyzmów) do wybuchu wielkiej wojny (1914 r.)</i>	11
Dawid Keller – <i>Królewskie Progimnazjum i Gimnazjum (w organizacji) w Rybniku w latach 1908–1922 – szkic do dziejów zapomnianej szkoły</i>	51
Piotr Kuczera, Henryk Rojek – <i>Zarys dziejów Szkoły Rolniczej w Popielowie</i>	69
Ewa Kulik – <i>Nauczycielstwo międzywojnia w powiecie rybnickim – zarys</i>	79
Zbigniew Hojka, Sławomir Kaczor – <i>Szkolnictwo handlowe w Rybniku w latach 1923–1939. Geneza i funkcjonowanie</i>	97
Adam Frużyński – <i>Przygotowanie do wykonywania zawodu górnika w rybnickich kopalniach do 1945 r.</i>	131
Jakub Abrahamowicz – <i>System oświaty na kartach sprawozdań rocznych rybnickich liceów w latach 1950–1965</i>	153
Jakub Abrahamowicz – <i>Szkoły – „Pomnik Tysiąclecia” w Rybniku w latach 1958–1967</i>	159
Anna Grabowska-Rogus – <i>Powojenne szkolnictwo zawodowe w Rybniku – struktura i rozwój w latach 1945–1989</i>	177

Słowo wstępne

Oddajemy w ręce czytelników kolejną publikację z naszej muzealnej serii – jest to już siedemnasty numer. Choć nieparzysty, to jednak w pewnym sensie jubileuszowy, bo piętnasty po reaktywacji wydawania „Zeszytów Rybnickich” w 2006 r. Tym bardziej gorąco zachęcam do jego lektury, gdyż dotyka bliskiej wielu osobom tematyki dziejów naszego rybnickiego szkolnictwa. Nie muszę przekonywać, że są to losy interesujące i bogate w istotne wydarzenia. Mimo, iż powstało już wiele monografii szkół, a niewątpliwie kolejne zostaną napisane, nadal istnieje wiele nisz tematycznych, które wymagają badań. Niniejszy zeszyt jest tego efektem – próbą uchwycenia kilku istotnych zagadnień z dziejów edukacji na obszarze współczesnego miasta Rybnika.

Praca zawiera dziewięć tekstów, z których część była zaprezentowana w marcu 2013 r. na konferencji w Zespole Szkół nr 1 w Rybniku. Dziewięć tekstów oraz ośmiu autorów. Najmłodszy z nich przygotował aż dwa teksty – to dowód na spełnianie przez nasze publikacje roli kuźni młodych talentów. Z całości publikacji aż pięć tekstów to dzieła osób blisko związanych z Muzeum (pracownicy i stażysta) a dalsze trzy – osób z rybnickiego środowiska, w tym grona nauczycielskiego. Dwa teksty są autorstwa osób związanych zawodowo z Uniwersytetem Śląskim w Katowicach oraz Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Niezmiernie cieszy fakt, iż środowisko rybnickie tak mocno zaangażowało się w ten projekt. Świadczy to, iż nasza praca ma sens. Publikacja ma wybitnie badawczy charakter i nie jest odtwórczą rekapitulacją znanej wiedzy. Poruszyliśmy tematy, które nadal czekają na szersze – monograficzne – opracowanie.

W tej materii początki Zespołu Szkół nr 1 im. Powstańców Śląskich, powszechnie kojarzonego z I LO im. Powstańców Śląskich, były jednym z tematów inicjujących powstanie niniejszego tomu. Uchwycenie genezy rybnickiego państwowego szkolnictwa średniego w czasach cesarstwa niemieckiego (1871–1918) było niezwykle istotnym zadaniem, co w pełni udało się zrealizować. Z okresem obejmującym to zagadnienie koresponduje (obejmując również lata wcześniejsze, począwszy od drugiej połowy XVIII w.) tekst poświęcony szkolnictwu powszechnemu, na bazie pruskich schematyzmów publikowanych do wybuchu wielkiej wojny (1914 r.). Temat Szkoły Rolniczej w Popielowie to jedno z zagadnień, które będzie kontynuowane w tej publikacji w kontekście problematyki funkcjonowania szkół nauczających profesji zawodowych. Czasy międzywojnia to epoka, która znalazła swoje odbicie w trzech tekstach, które prezentują niezwykle ważne tematy. Jeden z nich poświęcony został szkolnictwu

górnictwem, a swoim opisem sięga jeszcze głębiej wstecz, do epoki pruskiej. Kolejne dwa ujmują inne, kluczowe dla szkolnictwa rybnickiego tematy, jak problem kadr pedagogicznych tego okresu oraz mało znane losy szkolnictwa handlowego. Blok poświęcony okresowi Polski Ludowej jest szczególnie istotny, gdyż na temat szkolnictwa tego okresu nadal powstają głównie ujęcia kronikarskie (prace z reguły mało krytyczne), a nie ujęcia badawcze.

Mamy nadzieję, że publikacja ta spotka się z zainteresowaniem i życzliwym przyjęciem. W tym miejscu dziękuję całemu zespołowi naszego Muzeum, na czele z redaktorem tego tomu, które zaangażowało się w przygotowanie publikacji. Składam serdeczne podziękowanie wszystkim tym, którzy udostępnili archiwalne materiały, głównie rybnickim szkołom technicznym, a także tym, którzy wsparli wydanie tej publikacji (Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa Oddział w Rybniku, Rada Rodziców i Dyrekcja Zespołu Szkół nr 1 im. Powstańców Śląskich w Rybniku oraz Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Rybniku). To kolejne piękne świadectwo umiejętności współpracy, gdy celem jest poznanie naszej skomplikowanej, a przez to ciekawej i emocjonującej historii.

dr Bogdan Kłoch
Dyrektor Muzeum w Rybniku

Rybnik, listopad 2013 r.

Wprowadzenie

Prace nad nową monografią historyczną Rybnika wiążą się z szeregiem inicjatyw, mających na celu prezentację poszczególnych zagadnień z dziejów miasta. We wrześniu 2012 r., na fali dyskusji o kolejnym jubileuszu Liceum Ogólnokształcącego im. Powstańców Śląskich w Rybniku, pojawiły się wątpliwości co do losów szkoły, która wcześniej była użytkownikiem jej budynku – gimnazjum niemieckiego. Stało się to impulsem do zwrócenia uwagi na zagadnienie szkolnictwa w dziejach Rybnika. Dzięki temu udało się zebrać kilka tekstów, w których autorzy – w tym członkowie zespołu redakcyjnego monografii – zaprezentowali informacje na temat poszczególnych rodzajów szkolnictwa (powszechne, średnie, zawodowe, dokształcające) na przestrzeni XIX i XX w. Skutkiem tego jest prezentowana publikacja.

Większość zawartych w niej tekstów omawiane zagadnienia porusza po raz pierwszy w dotychczasowej historiografii Rybnika. Dotyczy to zarówno prezentacji szkolnictwa powszechnego od końca XVIII w. do przełomu XIX i XX w. w miejscowościach tworzących współczesny Rybnik (Bogdan Kloch), gdzie autor wykorzystał do tej pory względnie rzadko używane schematyzmy szkolne, czy też dziejów popielowskiej szkoły rolniczej – ważnej dla całego górnos Śląskiego szkolnictwa tego czasu (Piotr Kuczera, Eryk Markiewka, Henryk Rojek). Bezpośrednim efektem wspomnianego wcześniej sporu o historię jest tekst wprowadzający w dzieje Królewskiego (Pro-) Gimnazjum w Rybniku – szkoły historiograficznie niemal zapomnianej, mimo bardzo obszernie zachowanego materiału źródłowego (Dawid Keller). Tekst ten jest również dobrym przykładem poglądu, że metodycznie przeprowadzone badania historyczne pozwalają zweryfikować wiarygodność prezentowanych dotąd tez, nieraz o podstawowym charakterze.

Tematykę okresu międzywojennego reprezentują, w sensie ścisłym, dwa teksty – pierwszy z nich zwraca uwagę na nauczycieli, ich pochodzenie geograficzne czy zagadnienie celibatu nauczycielek w międzywojennym województwie śląskim na lokalnym terenie Rybnika (Ewa Kulik). Drugi skupia się na omówieniu dziejów ówczesnego szkolnictwa handlowego w Rybniku – do tej pory powszechna wiedza ograniczała się jedynie do podstawowych informacji. Obszerne studium źródłowe pozwala jednak uzupełnić te braki (choć nie zamyka ono tematu – Zbigniew Hojka, Sławomir Kaczor). Tekstem łączącym epokę XIX w. i międzywojnie jest opracowanie Adama Frużyńskiego; szkolenie pracowników górnictwa było z konieczności ważne na obszarze współczesnego Rybnika – au-

tor przedstawia w jaki sposób wyglądało ono przed epoką wielkiej komunistycznej industrializacji.

Okres po 1945 r. reprezentują w tomie trzy uzupełniające się teksty – nie ulega wątpliwości, że ideologia komunistyczna odgrywała istotną rolę w kształceniu młodzieży w tym czasie. Sposób, w jaki opisywano ten proces w oficjalnej sprawozdawczości rybnickich liceów, przedstawił Jakub Abrahamowicz. Dwa pozostałe teksty prezentują z kolei najważniejsze, jak sądzę, pozostałości po szkolnictwie tego czasu – z jednej strony efekty akcji „Tysiąc szkół na Tysiąclecie” (Jakub Abrahamowicz), a z drugiej rozwój i formy kształcenia zawodowego (od techników przez szkoły zawodowe do szkolnictwa dla dorosłych, Anna Grabowska-Rogus).

Dawid Keller
Redaktor